

LISTEK.

Hamlet v slovenskem narodnem gledališču. Hamlet na našem odru! Kakšen praznik slovenske umetnosti po petih praznih letih bi bil lahko to, kako svečana proslava Shakespearovega genija v naši besedi! Velika preskušnja našega mladega narodnega gledališča, ki bi mu dala, dobro prestana, potrdilo za sedanjost in najlepše jamstvo za bodočnost. Poleg skrbne gojitve dobre domače drame bi bila najvišja naloga našega gledališča, podajati občinstvu v dovršenih predstavah klasične umetnine svetovne dramatike, v prvi vrsti Shakespeara. A letošnja prireditev Hamleta nam je jasno pokazala, da naše gledališče s sedanjim osebjem še ni kos, spraviti to tragedijo dostojno na oder. Daleč, daleč okoli blestečega središča Nučiča se je gibal kolobar njegovih soigralcev. Mnogo truda in resnega prizadevanja, marsikaj vrlin v posameznikih, a še več nedostatnosti v celoti. O tisti polnosti, ki napenja vsako Shakespearovo delo in mu daje videz in znak pravega sočnega življenja, niti sledu. Brez krvi v žilah ni mogoče vtelesiti niti enega Shakespearovega značaja. Nekateri prizori, ki bi bili morali gledalca pretresti do mozga, so bili naravnost mučni. Tega vtisa ni mogla zabrisati tudi res do podrobnosti dobro premišljena in vse-skozi okusna režija.

Ali si za vse te pomanjkljivosti dovolj poplačan z Nučičevo, po svoje dovršeno igro? Kajti Nučič je v svoji ulogi dihal, trepetal in umiral, da ti je prevrnil s svojo krepko, sugestivno umetnostjo vse teorije in zahteve, ki si jih morda prinesel s seboj. Tu pa tam bi bil želel njegovemu patosu malo sordine. V prizoru s kraljico je bil po mojem čutu kljub vsemu vendarle preburen. Dva Hamleta sem videl pred Nučičem: sta-

rega Mounet-Sullyja, nadaljevalca francoske klasične interpretacije, in modernega Kainza. Vesel sem, da sem doživel tudi Nučiča. V Hamletu je na svojem višku.

Nučič je bil prisiljen govoriti svojo ulogo v hrvaščini. S tem se je še bolj odločil od svojih soigralcev ter jih odri-nil še dalje od sebe. Shakespearova pesnitev pa, zlita izcela, je izgubila enovitost in zaokroženost sloga, rekel bi: svojo jasno klasičnost. In — med vso igro se mi je tožilo po lepem Cankarjevem prevodu, ki bi ga hotel slišati baš iz Nučičevih ust. Tudi je bil hrvatski tekst slovenskemu kar mehanično prilepljen, tako da si čul take-le dialoge¹: Hamlet praša Horatija, po kaj je prišel v Helsin-jör. Horatio: Prišel sem na pogreb vašega očeta. Hamlet: Molim vas, ne rugajte se, došli ste na moje majke pir. Horatio: Zares, bila je hitro nato . . . Svatba namreč, ali poroka, kakor se je glasilo v slovenščini. Take štrleče neskladnosti bi se bile pač morale odpraviti.

Konsorciju slovenskega narodnega gledališča je gotovo do čim večje umetniške popolnosti naše drame; Hamlet je dokazal, da jo je doseči le, če se igral-sko osebje izpopolni, zakaj opereta bo odtegnila drami zopet nekaj moči, in kaj bo potem z dramo sploh, ne le s Shakespearom? —n—

Poljski in jugoslovanski umetniki. Dne 13. septembra t. l. sem se iz Krakova peljal v Bronovice, veliko vas, kjer ima poslanec Vladimir Tetmajer, znameniti poljski slikar, svoje posestvo. Tu (kako dobro uro hoda od Krakova) ima Tetmajer svoj atelier in tik poleg njego-

¹ Besedila ne navajam doslovno, nego samo po zmislu.

vega je atelier njegove hčere Jadvige, ki je svoje umetnine tudi že razstavljala na velikih umetniških razstavah. Ko smo si razgledali umetniško delo očetovo in hčerino, nas je vsa rodbina sprejela ob svoji poljski gostoljubni mizi. In tedaj mi je Tetmajer izročil dokument, ki pomeni lep začetek poljsko-jugoslovanskih kulturnih vezi. Je to resolucija ali sklep odbora „Splošne Zveze poljskih umetnikov v Krakovu“ (Związek powszechny artystów polskich) z dne 9. avgusta t. l.: „Odbor Splošne Zveze poljskih umetnikov v Krakovu kot predstavitelj celosti poljske umetnosti, družec razne smeri iste umetnosti in držeč se vsemu poljskemu narodu skupne misli o politični in kulturni družitvi z bratskimi slovanskimi narodi, določa in zaključuje, prirediti čim prej v centrih slovanskega življenja v Ljubljani in češki Pragi razstave del poljske umetnosti, pridržujoč si vzajemno zamenjavo kulturnega dela bratskih narodov v naših poljskih prestolnicah v svrhu kulturnega bližanja in medsebojnega spoznanja. Predsednik Peter Stadriewicz.“ Obenem je isti odbor svojemu I. podpredsedniku Tetmajerju poveril nalogo, v tem oziru v zvezo stopiti s predstaviteljstvom češko-slovaškega in jugoslovanskega naroda, da se ona misel uresniči. Ni dvoma, da se bodo kakor češki tako tudi jugoslovanski umetniki radi odzvali temu pozivu poljskih umetnikov, dasi je hipoma morda računati s prometnimi težavami. Poslanec Tetmajer je dva dni pozneje bil tako prijazen ter nam je z veliko ljubeznivostjo razkazoval zgodovinske in umetniške znamenitosti Krakova, zlasti tudi kraljevski Wawel in njegovo cerkev, kjer krasi stene in strop ene kapele Tetmajerjeva lastna umetnost, (zgodovina in alegorija Poljske), plod 14letnega njegovega dela.

Ob tej priliki naj poročam še o nekaterih stvarih. Na Trgu Ščepanjskem v Krakovu stoji „Palača lepih umetnosti“, kjer so trajne umetniške razstave; umetnine se menjajo mesečno. Prav takrat se je odvijala nova izložba in bil sem povabljen na otvoritev. Grof K. H. Rost-

worski, vnet član Slovanskega društva, me je z nenavadno prijaznostjo izprevajal po izložbi, kjer je publiko posebno zanimala soba s karikaturami Malčevskega (Tetmajer uganja v karikaturi z nogami politiko, z rokami pa slika). Z istim Rostworowskim sem bil v Narodnem Muzeju (v Suknienicah), kjer se tudi nahajajo poedine umetnine Tetmajerjeve.

V Florijanski ulici stoji „Dom Matejkov“, t. j. hiša, kjer se je rodil in umrl veliki poljski slikar Matejko, upodobil vsepoljske preteklosti. Hiša je sedaj Muzej, ki hrani vse spomine na delo Matejkovo. Ravnatelj Muzeja je dramatski pisatelj in slovanofil Maciej Szukiewicz (ki prevaja iz češčine slovite Čehove „Pesmi sužnja“). Szukiewicz, moj pobratim, mi je razkazal ves Muzej in me opozarjal na velikansko marljivost, s katero je Matejko pripravljaj svoje zgodovinske slike. Sto in sto skic! Kake zbirke starih poljskih narodnih noš, starega orožja, lobanj itd.!

„Društvo lepih umetnosti“ obstoji tudi v Levovu (ul. Dzieduszyckich 1). Na njega razstavo me je vodil prof. Jan Kaspr ow i c z, znani veliki poljski pesnik, ki je govoril maja meseca v Pantheonu v Pragi in pozdravil tudi avgusta meseca shod v Ljubljani.

Toda kdor hoče videti poljsko umetnost, mu ni treba hoditi le po izložbah in muzejih. Poljska umetnost je v poljskih hišah. Ne krasijo se z njo le hiše izvršujočih umetnikov, kakor Tetmajerjeva, in ne le zgodovinske palače, kakor palača Rostworowskega; le pogledj stanovanje Kaspr ow i c zovo in študiral boš v njem lahko poljsko umetnost. In običajne meščanske hiše, ki sem jih videl, so mi bile učiteljice umetnosti.

Uveril sem se, da so velike zgodovinske tradicije eden izmed pogojev ranega in bujnega razcveta višje umetnosti. To pa že vemo davno, da Muze hočejo tudi — denar in hrano. Simbol te zadnje istine je na pr. velika „Akademija umetnosti“, ki stoji poleg Akademije znanosti v Krakovu.

Dr. Fr. Ilešič.

niti, na pr. v „Zborniku za narodne šege in običaje južnih Slovanov“, ki ga izdaja Akademija v Zagrebu. Tukaj hočem posneti le par stvari. O Trstu pravi Sapieha, da „naval ljudi, ki jih trgovina tam zbira, v tem mestu povzroča neizmerno draginjo“ in da je najemnina v hišah tako visoka, da Tržičani ne morejo nikamor vlagati svojega imetka z večjim dobičkom kakor v zidanje hiš; grški grof Carsiotti je dal za samo stavbišče svoje hiše 220.000 renskih goldinarjev. „Prebivalci (Trsta), prežeti s pohlepnostjo, tako lastno kupcem, ne morejo tvoriti zelo složne družbe in more se reči, da kadar polovica mesta spi, druga polovica bedi zato, da bi ogoljufala speče. Odtod prihaja, da so družbe dosti mrtve in znanosti zanemarjene. Česa pa se je končno nadejati glede prosvete mesta, v katerem je vzgoja končana, kadar kdo zna pisati in računati?“ Spričo starih zidov rimskih v Pulju prihaja Sapiehi misel: „Narodi, ki ne morejo zidati takih velikanskih stavb, da bi se rešili ničevnosti, imajo za to cesto manj drago in daleko trdnjše. Naj ohranjajo svete običaje očetov, naj zatirajo v sebi duha posnemanja, naj iz tujih dežel k sebi vsajajo znanosti, ne pokvarjenosti, in postanejo brž zibelka junakov ter zapuste za seboj višje pomnike, ki se ne bodo bali niti vpliva vekov, niti navala Vandalov.“ Na Reki je številko kapitalistov majhno in imovitost sploh omejena, a gostoljubnost prebivalcev velika. Delj časa je — radi neugodnega morja — moral Sapieha ostati na otoku Krku, na zapadni obali. Tu se je do dobra seznanil z otočani. Ves otok se mu je zdel ideal sveta. „Sladkost svojega značaja dolgujejo ti otočani večinoma miru, ki so v njem živeli od davnega časa brez vsake vojne... Vendarle sem še našel kot, na svetu tako srečen, da človek v njem še ni namočil roke v bratski krvi... Ne vem, če je na vsem otoku najti več ko deset pušk, in še te služijo le za naganjanje ptičev od vinogradov.“ A uprav radi te miroljubnosti misli Sapieha, da Krčani niso pravi

Slovani; zakaj to se mu zdi brezdvomno, da se vsi pravi Slovani, ta junaški narod, ponašajo uprav z nošnjo orožja. Končno kliče: „O Krk, zakaj nisi ves svet, ali rajši zakaj ni svet tebi podoben“!

Sapiehova „Podróż“ (l. 1811) je prevod enega dela njegovega francoskega rokopisa. Kje pa se nahaja popolni rokopis, je neznano. Del rokopisa v poljskem prevodu je imel svoj čas lvovski kanonik Adam Sapieha — to je pač sedanji krakovski škof — in ta del rokopisa je nadaljevanje tiskane knjige, torej opisuje avtorjevo bivanje v Dubrovniku, oziroma Dubrovnik sam, kamor je Sapieha prispele 17. novembra 1804¹.

Ko se je Sapieha vračal v domovino, se ni nadejal, da bo videl še enkrat upe, „dvigajoče se nad poljsko nesrečno domovino“. „Toda preostalo je Junaku vekov (Napoleonu), obuditi obmrle ostanke nesrečnega naroda. Rahločuten za naše tožbe, obujajoč nekdanje zaveznike svoje dežele, je postal podoben s Cezarjem, ki je pomagal ... (daljnim) zvestim prijateljem Rima; a če dosle ni uresničil vseh naših nad in nam ni vrnil starega sijaja, smatramo Kneževino Varšavsko za poseben dar Njegov, za vzorec malega Ilija ...“ Tako je Sapieha poveljeval Napoleonu l. 1811., ko je izdajal svoje „Potovanje po slovanskih zemljah“.

Knezi Sapiehe so starega litavsko-poljskega pokolenja. Naš avtor, knez Aleksander Sapieha se je narodil l. 1773. v Straßburgu, kamor so bili radi zmešnjav v domovini odšli njegovi roditelji. Ko je njegova poljska domovina padla, ni iskal zabave v bleščečih evropskih salonih, ampak na slovanskem Jugu. L. 1812. je bil Aleksander Sapieha član začasne vlade v Litvi, a je umrl še istega leta. Sedanji krakovski škof in njegov brat Vladislav (v Krasičinu) sta mu pravnuka. Škof Adam Sapieha je v poljsko-slovanski politiki na dobrem glasu. Dr. Fr. Ilešič.

¹ Cfr. Francevz, Poljskoe Slavjano-věděnie itd. (Praga, 1906, str. 87 sl).

K življenju Jakoba Volčiča (1815 do 1888). Med prve buditelje Istre spada vsekakor duhovnik Jakob Volčič iz Gorenje vasi pri Škofji Loki, ki je sredi preteklega stoletja z veliko vnemo nabiral narodno blago po Istri. (Glaser, Zgodovina III, 94). Tega moža, ki je nekaj časa kapelanoval tudi v Kastvu, se rad spominja varaždinski profesor in član Akademije Ivan Milčetić.

Prof. Ivan Milčetić je v varaždinski „Volji naroda“ (str. 10) napisal svoje spomine na Tabor v Kastvu nad Reko leta 1871. Tu pravi med drugim: „Mi smo riječki djaci (kada smo mogli, bježasmo pred Ungarezima ili na Sušak ili u Istru), barem mi sa sela, koji smo življe nego Riječani osjećali svoju narodnost, često pješke putovali u Kastav, znajući da je tamo kapelan Volčič, Slovenac, kojega smo pobožno slušali, kada nam je stao govoriti o narodnosti našoj. Oko stvorenog ognjišta znadijasmo sjedjeti, a on bi nam pričao ovo i ono, krijepeći nas u zanosu za narod ...“ Milčetić omenja Volčiča tudi v svojem najnovijem spisu: „Koleda u južnih Slavena“ („Zbornik za nar. život i običaje južnih Slavena“ knj. 22., sep. odtisk, str. 35) ter pravi: (Volčič) je za nas (rječke djake) bio kao neki mali

prorok. I ja se još danas s poštovanjem sjećam ove časne glave.“

Dr. Fr. I.

Pesnik Domjanić v „Slov. Narodu?“
Srbohrvatski pesnik Dragotin Domjanić je pred nekaj meseci izdal „Kipce in popevke“, zložene v hrvatski kajkavščini. O tej knjigi, kakor sploh o pesniku Domjaniću, ki spada med naše najboljše današnje lirike, se je zadnji čas mnogo pisalo. V zadnjem (X.) zvezku zagrebskega „Savremenika“ piše o njem Vladimir Lunaček med drugim to-le: „Šiljao je (Domjanić) pjesme u jedan prilog organa liberalne slovenske stranke „Slovenskog Naroda“, koji je bio prilagan svakih osem ili četrnaest dana tome listu. Naslova tomu priogu ne znam a ne znam više ni psevdonima, pod kojim je pjevao Domjanić. Samo znadem, da je mnoge svoje pjesme prevodio na slovenski, da su mu slovenski jezik u uredništvu izpravljali ali da su, vjerno svome programu o uzajemnosti hrvatsko-slovenskoj, priopćivali njegove pjesme i na hrvatskom jeziku“. Kakor mi pa poroča Domjanić sam, ni on nikoli pisal v „Slov. Narod“, ampak enkrat v „Slovanskem Svetu“ pod šifro „D. M. D.“ (1893 ali 1895).

Dr. Fr. I.

KULTURNO-POLITIČNI PREGLED.

Dr. F. Grivec, Pravoslavje. Ljubljana 1918. Izdalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Tiskala „Katoliška tiskarna“. Cena 3 K.

V času, ko se zahteva po zedinjenju Jugoslovanov bliža svojemu uresničenju, je gotovo važno in potrebno, da se seznanimo z vsemi faktorji, ki igrajo v naši sedanosti in ki bodo igrali v bližnji bodočnosti v narodnem življenju kakršnokoli vlogo. Takšni faktorji, za ljudsko življenje izredno pomembni, so predvsem različna verstva, katerim pripadajo posamezni

deli našega naroda, katoličanstvo, pravoslavje ter islam. Predno si delamo perspektivo za bodočnost, moramo poznati te konfesije, poznati njih različno notranjo vsebino, njih nauk in življenjsko, praktično filozofijo, njih učinkovanje na ljudstvo ter konstatirati, koliko se njih dosedanji vpliv odraža v civilizacijsko-kulturnih, umstvenih in čuvstvenih razlikah med ljudskimi deli, pri katerih prevladujejo.

Takšno vsestransko primerjanje pri nas razširjenih verstev, bodisi glede na